

Oslo kommune

Elev- og lærlingombudet

Oslo politidistrikt
Pb. 8101 Dep.
0032 Oslo

Dato: 13.12.11

Deres ref:
2011/08391-2 515

Vår ref:
2011/10-4

Saksbehandler:
SI

Arkivkode:
43

Prosedyrer for narkotikaaksjoner på skoler

Undertegnede viser til Deres brev av 8.11, og takker for invitasjonen til å komme med innspill for å redusere elevenes opplevelse av mistenkeliggjøring når de blir ransaket.

Ombudet deler politiets vurdering at vilkårene for straffeprosesuell rasnsaking ikke er tilstede, og at det kreves samtykke. Dette fremgår også tydelig i artikkelen "Fra Riksadvokaten", Tidsskrift for Strafferett 1(2), s. 128: "Det er på det rene at det ikke foreligger noen lovhjemmel som tillater utvendig undersøkelse av elevenes sekker ved hjelp av hund i forebyggende øyemed."

Det er fortsatt vanskelig for ombudet å se noen begrunnelse i Deres svar på hvorfor den forebyggende innsatsen, gitt at den ikke sikter seg inn mot noen konkret mistanke, må foregå overraskende og med narkotikahund. Jeg vil derfor innledningsvis anføre at det enkleste tiltaket for å unngå at elever opplever møtet med politiet som mistenkeliggjørende, er å si fra at dere kommer og ikke ransake elevene med narkotikahunder.

Hvis vi likevel skulle legge til grunn at det forebyggende arbeidet fordrer slik ransaking, er det nødvendig å peke på to forhold ved aksjonene som etter ombudets syn bør forbedres.

Samtykke

Selv om undertegnede er enige med Dere i at det kreves samtykke, er jeg uenig i at aksjonene i dagens form ivaretar kravene til fritt og informert samtykke.

I Deres brev av 8.11 utleder Dere "fritt og informert samtykke" som at "politiet ikke kan legge press på elevene for å få samtykke. Elevene må videre bli nøye informert om hva de samtykker til." Disse momentene er naturligvis nødvendige, men langt fra tilstrekkelige, for å konkludere med at samtykket er fritt og informert.

Tidsfristen for samtykke er kort, og elevenes rettigheter i situasjonen blir ikke skriftliggjort, slik rettstilstanden på personvernområdet angir som hovedregel. Følgelig gjøres det etter ombudets mening uholdbart vanskelig å benytte seg av retten til å konferere med verge, advokat eller annen representant. Dette gjør at det vanskelig kan hevdes å være et *informert* samtykke. Elevene ombudet har snakket med gir også klart uttrykk for at de ikke har oversikt over konsekvensene av å nekte.

Avhengighetsforhold til en autoritetsperson, i dette tilfellet både lærer, skole og polititjenestemann, er et moment som den juridiske litteraturen fremhever som eksempler på

relasjoner som går ut over *frivilligheten* i samtykket. Jo større asymmetrien er, jo mindre vekt kan det legges på samtykket. Elever har både stor tillit til voksenpersonene på skolen, er selv (ofte) mindreårige og har i tillegg sterke avhengighetsforhold til skolen, ettersom skolen gjør flere viktige enkeltvedtak om eleven, herunder karakterer.

For det tredje påpeker litteraturen om samtykke at samtykkekompetansen skal graderes etter alder og modenhet hos det *enkelt* barn. Eksempelvis godtar *ikke* helseregisterloven at barn under 16 år samtykker til innsamling av egne, sensitive helseopplysninger i forskningsøyemed i det hele tatt. For barn over 16 år skal det deretter gjøres en konkret vurdering.

For det fjerde er det trolig også nødvendig å se på gruppepress som en faktor under innhenting av samtykke. Å kreve at samtykket skal inngås ved at man aktivt, muntlig opponerer og forlater klasserommet foran sine medelever og lærer, innebærer i praksis at det legges en kraftig sosial begrensning på retten til å nekte. Dette momentet gjøres heller ikke bedre av at vi her forholder oss til en aldersgruppe der sosial utrygghet er vanlig.

Blant annet med disse fire forholdene i mente, er det tvilsomt at man i de aktuelle aksjonene kan anta noe informert samtykke for alle elevene mellom 15-17 år i videregående skole, og så vidt jeg kan forstå er det direkte utenkelig blant elever på ungdomsskolen, som altså er i alderen 12-15. Det kan også, avhengighetsforholdet tatt i betraktning, stilles spørsmål ved om samtykket for elever over 18 år er reelt frivillig.

Videre ivaretar ikke fremgangsmåten, så vidt jeg kan forstå, interessene til elever med redusert eller manglende samtykkekompetanse - herunder psykisk utviklingshemmede, personer med psykiske lidelser og rusede personer.

Læringsmiljø

Etter ombudets syn er det knyttet betydelige utfordringer for elevenes læringsmiljø i slike aksjoner. Elevene opplever ikke uttrekket av klasse som tilfeldig, de opplever det som stigmatiserende og mistenkeliggjørende å nekte, de opplever det ubehagelig å bli ransaket, de opplever også et ubehag ved at andre elever observerer deres reaksjon når de blir ransaket, og til slutt kan det nevnes at elever som eventuelt måtte bli markert på under en slik aksjon ville kunne oppleve det som særdeles inngripende og stigmatiserende, selv om en slik markering ikke med nødvendighet innebærer noe lovbrudd.

Det er ikke politiets ansvar å sørge for et godt psykososialt læringsmiljø på skolene, men det er etter mitt syn unødvendig at politiet på denne måten bidrar til å skape utrygghet på skolene.

Konklusjon

Jeg ber derfor Oslo politidistrikt om å gjennomgå avtalen med Utdanningsetaten og retningslinjene for gjennomføring av disse aksjonene. Jeg mener det vil være mest hensiktsmessig å gjøre følgende endringer:

- Narkotikahunden skal ikke delta, subsidiært bare vises frem og ikke bli sendt rundt i klasserommet.

- Forebyggingsmøtet skal være varslet på forhånd.

Dersom de to ovennevnte punktene imøtekommes, trengs ikke lenger samtykke. Hvis de ikke imøtekommes, må det etter mitt syn gjøres følgende grep for at samtykket skal bli fritt og informert:

- Elever under 16 år skal alltid ha samtykke fra foreldre. Alle samtykker skal være skriftlige.
- Det må gjøres konkrete, enkeltvise vurderinger av om elever over 16 år har samtykkekompetanse.
- En fremstilling av konsekvensene av å samtykke og av å ikke samtykke skal foreligge skriftlig, og i så god tid før ransakingen at eleven kan benytte seg av sin rett til å konferere med verge, advokat eller annen representant.

Avslutningsvis vil jeg nevne at jeg selvsagt er av den oppfatning at skolen skal legge til rette for at politiet kan gjennomføre ordinære etterforskningskritt basert på mistanker om kriminalitet i skoletiden. Det er også positivt at politiet er synlig tilstede i skolen. Også forebygging av narkotikaomsetning og -misbruk på skolene er viktig for læringsmiljøet.

Med vennlig hilsen

Sigve Indregard
elev- og lærlingombud

Kopi til: Utdanningsetaten, Pb 6127 Etterstad, 0602 Oslo